

शासकीय आश्रमशाळा, एकलव्य निवासी
शाळा व शासकीय वसतीगृहामध्ये वृक्ष
लागवड करण्याबाबत.
(झाडे लावा झाडे जगवा)

महाराष्ट्र शासन
आदिवासी विकास विभाग
शासन परिपत्रक क्रमांक : शाआशा-२०२१/प्र.क्र.६६/का.१३,
मादाम कामा रोड, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मंत्रालय, मुंबई- ४०० ०३२.
दिनांक: ०३ ऑगस्ट, २०२१.

वाचा : शासन परिपत्रक , आदिवासी विकास विभाग, क्र. वृक्षला २०१६/प्र.क्र.३९/का.१४,
दि.२० एप्रिल, २०१६.

शासन परिपत्रक

राष्ट्रीय वननिती, १९८८ मधील धोरणानुसार एकूण भौगोलिक क्षेत्राच्या ३३ टक्के क्षेत्रावर वृक्षाच्छादन/वनीकरणे असणे आवश्यक आहे. महाराष्ट्र राज्य हे देशातील प्रगतीशील आणि विकासामध्ये अग्रगण्य राज्य आहे. तथापि, राज्यातील भौगोलिक क्षेत्र पाहता सुमारे २० टक्के जमीन वृक्षाच्छादित आहे. पर्यावरणातील होणार बदल हा अनेक घटकापैकी मोठ्या प्रामणावरील वृक्षतोड व जंगलाचा न्हास या घटकामुळे देखील होतो. पर्यावरणातील हा बदल पृथ्वीवरील प्राणी, वनस्पती तसेच मानवी जीवनास धोक्याचा ठरत आहे. पर्यावरणाचा असमतोल, वाढते प्रदूषण आणि त्यातून होत असलेले पर्यावरणीय बदलामुळे जागतीक तापमानत वाढ, बदलते निसर्ग आणि ऋतुचक्र, अनियमित पर्जन्यमान, अतिवृष्टी किंवा दुष्काळ या माध्यमातून गेल्या काही वर्षात निसर्ग आपल्याला जाणीव करून देत आहे.

२. वरीलबाबीचा विचार करून आदिवासी विकास विभागाच्या आधिपत्याखालील शासकीय आश्रमशाळा, एकलव्य निवासी शाळा व शासकीय वसतीगृहामध्ये वृक्षारोपण करण्यात यावे. सदर वृक्षारोपण करताना “एक विद्यार्थी एक झाड” ही संकल्पना राबवून खालीलप्रमाणे नियोजन करण्यात यावे.

- १) सदर कार्यक्रमाचे नियोजन, अंमलबजावणी, संनियंत्रण व समन्वय या करिता प्रकल्प स्तरावर नोडल अधिकाऱ्याची नेमणूक करावी.
- २) वृक्ष लागवड कार्यक्रमासाठी जिल्हा कृषि केंद्र तसेच आवश्यकतेनुसार वन आणि सामाजिक वनीकरण तयार करण्यात आलेल्या रोपवाटीकामधून पुरेशा संख्येत व पुरेशा उंचीची, दर्जदार, गुणवत्तापूर्ण आणि सुट्ट रोपे उपलब्ध करून घ्यावीत.
- ३) सदर रोपे प्रामुख्याने शासकीय योजनेतंर्गत मिळण्यासाठी प्रयत्न करावेत, शक्य नसेल तरच खरेदीसाठीची आवश्यक तो खर्च शाळा व्यवस्थापन समितीच्या उपलब्ध निधीतून भागविण्यात यावा.

- ४) संबंधीत आश्रमशाळेमध्ये सर्व शिक्षक/शिक्षकेतर कर्मचारी यांचा यामध्ये समावेश करावा.
- ५) सदर कार्यक्रमांतर्गत वृक्षलागवड करण्यात येणाऱ्या जागेची निश्चिती करावी.
- ६) वृक्षलागवडीसाठी खड्डे तयार करणे, माती, खत भरून रोपलागवडीसाठी तयार करून इत्यादी कामे विद्यार्थ्यांच्या सहभागाने पूर्ण करावीत.
- ७) “एक विद्यार्थी एक झाड” या संकल्पनेनुसार प्रत्येक विद्यार्थ्याने एक झाड लावणे अपेक्षित असून सदर झाडाचे संगोपन विद्यार्थ्यांकडून कसे होईल याचे नियोजन मुख्याध्यापकांनी करावे.
- ८) वृक्ष लागवड करतांना हवामान, पाण्याची उपलब्धता व भौगोलिक परिस्थिती विचारात घेऊन सावली देणारे, शोभीवंत आणि फळावळ देणाऱ्या वृक्ष प्रजाती प्राधान्याने लावण्यात याव्यात. यामध्ये प्रामुख्याने आंबा, चिंच, आवळा, शेवगा, कवठ, काजू, फणस, वड, पिंपळ, निम, फळस, गुलमोहर, चाफा व औषधी वनस्पती इत्यादी रोपाचा समावेश असावा. स्थानिक परिस्थितीनीरूप अन्य रोपांची निवड व लागवड करण्यास मोकळीस असेल.
- ९) लागवड केलेले रोप जगवण्यासाठी योग्य ती खबरदारी घेण्यात यावी.
- १०) रोप लागवडीची माहिती प्रकल्प अधिकारी यांचेकडे पाठवावी. त्यामध्ये वर्ष निहाय केलेली लागवड व जगलेली रोपे याची माहिती नमुद करावी.
- ११) प्रत्येक वर्षी लागवड केलेल्या रोपापैकी किमान ८० % रोपे जगणे आवश्यक आहे. त्यापेक्षा कमी रोप जगल्यास प्रकल्प अधिकारी यांनी संबंधीत मुख्याध्यापक व शिक्षकांच्या शेन्यामध्ये नोंद घ्यावी.

३. उपरोक्तप्रमाणे एक विद्यार्थी एक झाड या संकल्पेनुसार झाडे लागवड केल्यानंतर त्याबाबतची माहिती /त्रैमासिक अहवाल सोबत जोडलेल्या विवरणपत्रामध्ये शासनास सादर करण्यात यावा.

४. सदर शासन परिपत्रक महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा सांकेताक २०२१०८०३१६५८१३५५२४ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(सु. ना. शिंदे)
सह सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

१. मा. मंत्री, आदिवासी विकास विभाग, यांचे खाजगी सचिव.

२. मा. राज्यमंत्री, आदिवासी विकास विभाग, यांचे खाजगी सचिव.
३. सचिव, आदिवासी विकास विभाग, यांचे स्वीय सहाय्यक, मंत्रालय, मुंबई.
४. आयुक्त, आदिवासी विकास आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, नाशिक.
५. सर्व सह सचिव, अवर सचिव व कक्ष अधिकारी, आदिवासी विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
६. अपर आयुक्त, आदिवासी विकास, ठाणे, नाशिक, अमरावती व नागपूर.
७. सर्व संबंधित प्रकल्प अधिकारी, एकात्मिक आदिवासी विकास प्रकल्प.
८. सर्व आदिवासी शासकीय आश्रमशाळांचे मुख्याध्यापक (प्रकल्प अधिकारी यांच्यामार्फत)
९. निवड नस्ती (का-१३), आदिवासी विकास विभाग, मंत्रालय, मुंबई.

विवरणपत्र

अ.क्र.	शासकीय आश्रमशाळा/ वस्तीगृहाचे नाव (ता.जि.)	दि.२० एप्रिल, २०१६ रोजीच्या शासन निर्णयान्वये लागवड केलेल्या वृक्षाची संख्या	रकाना क्रमांक ३ पैकी जिवंत असलेल्या झाडांची संख्या	वृक्ष लागवडीसाठी योग्य शिल्क जमिन	शिल्क जमिनीवर करावयाची वृक्ष लावगड	
					फळ देणारी वृक्ष	औषधी वनस्पती
१	२	३	४	५	६	
१						